

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 3

Tilleggsspørsmålnr.

Emne :

Oppskr. av: John Løder

(adresse): Skomprø, Rindal

Fylke: M. o. R.

Herad: Rindal

Bygdelag:

Gard:

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke) :

SVAR

Brynet. 1) Ridskapet til et kasse gå i skåren har alltid vært kalt bryne.

2) Brynsten eller brynberg findes neppe her i bygden. Emner til bryner har vært hentet mange steder fra. Selvbryner er kanskje de eldste. 790-årene kom bryner fra Høilunda - sør trindlag, disse var gode og eftertraktet, var snart ikke at få. Det var sagt disse bryner fantes av en stensert i en bakk. De var noe dyre.

4 1880-årene for en omstøper omkring og selgte bryner, han het Burger Olsen og en stor skruer til kor. Det var også diktet vise om han og første var begyndt slik:

Retnet kjem han Burger Olsen koka kaffe si en vøst:

Han hadde en kasse med brynemmer som han drog på en dragarvogn. Han hadde flere sorter bryner, de gjøres kaltes Skarvangbryner, og han sa de fantes på Islandet et steds. En annen sort - rødbryner - samme slags material som i slipsteinene. På Langoya i Herindalsfjorden var brynberg og brynerne kaltes Langøybryner. Disse bryner var noe harde, men ga fin egg.

Bryner av kunststein er kommet i den sidste tid.

Omkring 1915 sås på handelsbuene bryner av kunst eller støpt material. De første var lang, quenne og ovale, de var heller grove og vell skarpe. De sidste 10 år har flake smørgelbryner eller hener forbrøgt alle andre bryner.

2.

3) Alle redskaber slipes først på slipsten, hvornår brynder bruges efterpå. Høvlknive, økse og andet redskab slipes på slipstein, derefter hives med almindelig hvin. Smægtbrynderne bruges nu hieldels til økse og knive, men oftes derefter på en finere hvin.

4) Slipstein er et gammelt redskab skunget ligeså gammelt som hvin. At det har været brugt kommer på smistet at hamre egg på hvin har vist ingen hørt tale om, kan hende i den første busebnings-tid.

5) Så langt tilbage som folk vet om har været brugt runde slipsten både større og mindre. Til slipning af hvin brugtes nok større stene op til 1 m. i tværmål.

Til store stene var der en mere lang jerns slibe der var på begge sider med vider på begge ender, så to mænd drø den rundt. Kvinnfolk var i gammel-tiden ofte med at dra slipstein til hvin. Det var almindelig på gærne, men der fandtes både større og mindre slipsten. De store til hvin og øks, de mindre til knive, smekkerudtøj og andet. At de slipstein med i skæren når sin slibe har vist aldrig været brugt. Slipsteinene var oftes gule, var under loven på gårdene, i marken var en slipstein ved hver højtø. Flere slipsten har vist ingen hørt set hø.

6. Dygtige slibere skulle greie sig hele åkta med en slibt hvin. Skrap-bikkere, de som var slen til at skrubbe og måtte hieldels uti åkta til slipsteinen, men det var lit skomle. Men i skindet eng var hieldels brugt at bese med to hviner til bruk som en åkta.

7.) Slått i skindet eng var grovere og skarpe brynder mest passende. På myg de finere. Brynder av andet material end sten har vist aldrig været brugt.

8. Hvin var alltid slibt på orvel. Når en hvin var takt i orvel så var den fast til den var utslitt.

Gammelt var hvin fukt til orvel med tretøj, svært omkring orvel og kjøst på hvin. Første tid jernstrøng.

111
allmindeligst i mitten av juli og helt på til i
mitten av september. 4 senne år med mindre
markaslott er me nokre orn. På de større gårdene
gikk 4 uker med slott på dyrkajorda, og 3-4 uker i
marken.

De gamle var lidelig opp om morgenen og iser i
slettene. 4 17.10-tallet var viren at stå opp kl. 4 i
slettanna. Fra 1840-årene og utover til århund.-skiftet
var allmindelig morgentid kl. 5. 4 solskinsvir måtte
morgentiden nyttis medens dagens varte, da var best
at stå.

Fra gammel tid var alt høy tørket på bakken.
Men vint la ofte store hindringer, og mangen veglet
var at der kom regn på nesten tørk høy. Der måtte sådes.
Var det me tørket, men ikke tørk matk, satte såter, og
sulte dog om det var solskin kokede såterne, brodde det fint
utover og så kjørt til lass og kjørt inn. Vognen med
grunder på at kjøre høy er ikke av gammel dato.

Dit var kanskje nedskriveren av dette skrift som innførte
metoden at kjøre høyt inn i vogn med grunder på. Han
gikk Romsdals amts landbruksskole i 1896 og der bruktes
grunder, og så kom bruksmåten hit, og folk er sers
tilfreds og begyrt over måten, det er både mer arbeids
besparende og letvintre end at lass lass på kull, som det
het. med høytung over lass. etter det gått som men og
så vilke det opp på vogn eller slde.

At tørke høy på herager var lite brukt før i 1890-
årene. Eng med naturligt gras-etter uten hesting, var
graset for smått og fint for hesting. Noen herager av
krematrial var lidels brukt fra gammel tid, men bare
i det små. 4/1883 kjøptes på min fars gård Fether-taug
til hesting, men var for dyre. Der kjøptes 2 bunter
tyrre-taug til kr. 25.00, og var bare til en kort herage.
At lage herager av jernsteng begynte først i året 1896.

9) Bryning av lå. Övert stället mot jorda, låren under vänstra arm og flyttades attöver efter vort barn där blev brynt jernvår. I stället har nästan icke varit brynt här

10) Brynstromp - en rund krostokk av järn med hul at sette brynet inni. Den hadde hæv eller hodd av jern med en krok til at lukke i kniverna.

7 strompen måtte der alltid vere lit vatn så brynet holdes vått. (Brynså)

11) Bryner i horn er usjeldt. Smørgt brynerne beres i lommene og spottes, holdes på det ved bryningen.

14 - 20. Disse spørsmål kan ikke skrives nei mer. Overnatulige eller unaturlige forekomster av lava og kildroglan: underjordiske, kull, nisser o. s. l. og meget sådant har så å si vært borte her i de sidste 200 år.

Slipningen og bryningen av lå var et vanskelig arbeid, gamle folk sa - det kan ikke læres, det må være.

Ved slipningen måtte låren holdes mest muligt i vinkel hvert over stump, holdes stött så det blev jern gri seg.

På undersiden - den som vakte mot jorden - skulde eggen vere nar bred og jern, på bakkasiden kunde eggen vere litt smalere. Bryningen var heller ikke så liketil. Övert stället mot jorda, så låbladet kom under vänstra arm, og flyttades tillbaka efter vort barn bryningen gikk jern. Bryningen med nyslippt lå måtte vere lunkent, så jernegga ikke blev brynt for hart - bara noa efter slipningen skulde strykes av. Brynet måtte holdes stött og fjälta opp og ned tove over eggen - ikke for tvært, da blev låegga for tvært når det led nar uti ökten. Den som förstod sig at stelle låren med slipning og bryning og tillike gode gaver at slö, var en nådigare folk satte stor pris på.

Stöttonna var den brukteste tid i hile året, da måtte både folk og hester sette alle sine krefter hart til

Fler var lang stöttonn - ofte 7-8 ukor. Begynde

3. 3 i delle maree bore son 3. 5 kil
maree 252: ⁴Transporta
m 15, 4, m 252

253

523